

УДК 582.284 (477)

РІДКІСНИЙ ГРИБ *Xylobolus frustulatus* (PERS.) VOIDIN – ІНДИКАТОР КОРИННИХ СТАРОВІКОВИХ ДІБРОВ В УКРАЇНІ

Згонник М.О., Акулов О.Ю.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
xa12749301@student.karazin.ua

Zghonnyk M.O., Akulov O.Yu. Rare fungus *Xylobolus frustulatus* (Pers.) Boidin – an indicator of virgin oak forests in Ukraine. Information about the distribution and zoological status of rare fungus *Xylobolus frustulatus* (Stereaceae, Russulales, Basidiomycota) in Ukraine are given. The proposition to include this species in the next edition of The Red Book of Ukraine is presented.

При укладанні Червоних списків грибів в різних країнах світу використовують різну методологію вибору об'єктів, що мають туди потрапити. Згідно з рекомендаціями МСОП, до охоронних списків мають потрапляти лише вразливі, созологічно рідкісні види. Водночас, є інший підхід – охороняти не окремі види, а середовище їх існування. При цьому, цінність біотопу визначається за різноманіттям індикаторних видів, що його заселяють. Індикаторні види не завжди є малочисельними або регіонально обмеженими [Акулов, Прилуцький, 2010].

Червоний список грибів Чехії нараховує 905, Німеччини – 992, Польщі – 1081, Нідерландів – 1655 видів. У Норвегії відомо 3700 видів макроміцетів, а до Червоного списку країни увійшли 763 з них, що складає 20,6% [Акулов, Прилуцький, 2010]. До чинного видання Червоної книги України занесено 57 видів неліхенізованих грибів та 52 види лишайників [Червона книга, 2009]. При цьому Національною комісією з питань Червоної книги України пропонується виключити 9 видів грибів, які були внесені туди помилково [Гелюта, 2020]. Вочевидь, список грибів, що охороняються в Україні на законодавчому рівні, має доповнюватися.

Незалежно від обраної методології укладання Червоних списків, зазвичай дотримуються певних спільних правил. Туди мають потрапляти лише аборигенні (неінвазивні) види з добре помітними репродуктивними структурами (макроміцети) і виразними діагностичними ознаками, коли гриб можна ідентифікувати неозброєним оком [Акулов, Прилуцький, 2010]. Афілофороїдний гриб *Xylobolus frustulatus* (Pers.) Boidin відповідає усім вимогам, аби потрапити до охоронюваних списків при укладанні нової редакції Червоної книги України. Це добре помітний макроміцет із виразними зовнішніми ознаками, який є созологічно рідкісним і

індикаторним видом водночас. Цей гриб належить до життєвої форми кортиціоїд і є представником родини Stereaceae Pilát, порядку Russulales Kreisel ex P.M. Kirk, P.F. Cannon & J.C. David з відділу Basidiomycota Whittaker ex R.T. Moore [Mycobank, 2020]. Вид має багаторічні, широко-розпростерті по субстрату плодові тіла 1-2 мм завтовшки зі світлою (часто майже білою) гіменіальною поверхнею, яка розтріскується на великі полігональні фрагменти [Bernicchia, Gorjón, 2010; The Corticiaceae..., 1988].

X. frustulatus є дуже спеціалізованим ксилосапротрофом, що розвивається на частково розкладеній деревині *Quercus* spp. (інколи також *Castanea sativa* Mill.). Зазвичай його спороношення виявляють на товстих гілках і стовбурах, що лежать на землі, інколи також на мертвих знекорених скелетних гілках, що прикріплені до дерева. Цей вид розщеплює лігнін і геміцелюлозу швидше, ніж целюлозу і викликає білий тип гнилі деревини [Chamuris, 1988; The Corticiaceae..., 1988].

X. frustulatus виявлений на всіх континентах, окрім Антарктиди. Найбільша кількість його знахідок припадає на країни Північної Європи та схід США. Нечисленні знахідки гриба зареєстровані в Австралії, Австрії, Бельгії, Білорусі, Болгарії, Бразилії, Великобританії, Вірменії, Данії, Естонії, Індії, Іспанії, Італії, Китаї, Латвії, Литві, Македонії, Мексиці, Німеччині, Норвегії, Польщі, Росії, Румунії, Словаччині, США, Таїланді, Танзанії, Туреччині, Угорщині, Україні, Фінляндії, Франції, Чехії, Швеції та Японії [GBIF, 2020]. У Німеччині вид має статус рідкісного, в Польщі та Норвегії – вразливого, у Фінляндії вимираючого. У Швеції його стан розглядається як близький до вимирання [European Mycological Association, 2010].

В Україні *X. frustulatus* представлений поодинокими знахідками, здебільшого з територій заповідників та національних природних парків. Перша знахідка гриба належить польському мікологу Г. Боб'яку з околиць м. Бережани, сучасна Тернопільська обл. [Боб'як, 1907]. У Закарпатті його вперше зареєстрував на схилах г. Свидовець чеський міколог А. Пілат (зараз цей масив входить у Карпатський біосферний заповідник) [Pilát, 1940]. Знахідка А. Врублевського з території Коломийського р-ну сучасної Івано-Франківської області, вірогідно, є невірно визначеною, оскільки субстратом вказано бук [Wróblewski, 1914]. Інформація про поширення *X. frustulatus* з бібліографічними посиланнями узагальнена в роботі «Annotated checklist of arhyllorphoroid fungi of Ukraine» [Akulov et al., 2003].

В Науковому мікологічному гербарії Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна СХУ (Мус) *X. frustulatus* представлений чотирма зразками, інформація про два з яких ніколи не була опублікована. Гриб було знайдено в корінній нагірній діброві в НПП «Гомільшанські ліси» (Зміївський р-н, Харківська обл.) [Усиченко, 2011], діброві в околицях с. Шешори в НПП «Гуцульщина» (Косівський р-н, Івано-Франківська обл.) [Дудка та ін., 2019], діброві на правому березі р. Ворскла в околицях с. Климентове в НПП «Гетьманський» (Охтирський р-н, Сумська обл.) та у

заплавному лісі на березі р. Поросячка на околицях с. Нагоряни в НПП «Дністровський каньйон» (Заліщицький р-н, Тернопільська обл.). Реєстрації виду у вищенаведених локалітетах є свідченням природного походження і гарної збереженості там дубових лісів і підтверджує їх високий природоохоронний статус.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Akulov A.Yu., Usichenko A.S., Leontyev D.V., Yurchenko E.O., Prydik N.P.** Annotated checklist of aphyllorphoroid fungi of Ukraine // *Mycena* (Minsk –SPb). – 2003. – Vol. 2, N2. – 76 p.
2. **Bernicchia A., Gorjón S.P.** *Fungi Europaei*. Vol. 12: Corticiaceae s.l. – Edizioni Candusso, 2010. –1008 p.
3. **Chamuris G.P.** The non-stipitate steroid fungi in the northeastern United States and adjacent Canada // *Mycologia Memoirs*. – 1988. – Vol. 14. – 247 p.
4. **European Mycological Association.** Conservation, 2010. URL: <http://www.euromould.org/resources/links/conserva.html>; [24/07/2020]
5. **GBIF – Global Biodiversity Information Facilities.** URL: <http://www.gbif.org>; [24/07/2020]
6. **Mycobank – Fungal Databases, Nomenclature & Species Banks.** URL: <http://www.mycoobank.org>; [24/07/2020]
7. **Pilát A.,** Hymenomycetes Carpatorum orientalium // *Acta Mus. Nation. Pragae*. (Sbornic Norodniho musea v Praze). – 1940. – Т. 2. №3. – С. 37-80.
8. **The Corticiaceae of North Europe** / Ed. by K. Hjortstam, L. Ryvarden. – Oslo: Fungiflora, 1988. – Vol. 8. – 182 p.
9. **Wróblewski A.** Wykaz grzybów zebranych w latach 1913-1918 z Tatr, Pienin, Beskidów Wschodnich, Podkarpacia, Podola, Roztocza i innych miejscowości. I. // *Sprawozdanie Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności*. –1922. – Т. 55-56. S. 1-50.
10. **Акулов О.Ю., Прилуцький О.В.** Європейський досвід в царині охорони грибів в Європі / Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Мат-ли Міжнар. наук. конф. (Київ, 11-15 жовтня 2010 р.). – 2010. – С. 7-9.
11. **Боб'як Г.** Гриби околиці Бережан // 3б. мат.-природописно-лікарської секції наук. т-ва ім. Т.Г. Шевченка у Львові. – 1907. – Вып. II. – С.1-41.
12. **Гелюта В.П.** Гриби України, 2020. URL: https://www.facebook.com/groups/Hryby.Ukrayiny/?post_id=3240814022605575
13. **Дудка І.О., Гелюта В.П., Придюк М.П., Тихоненко Ю.Я., Акулов О.Ю., Гайова В.П., Зикова М.О., Андріанова Т.В., Джаган В.В., Щербакова Ю.В.** Гриби заповідників та національних природних парків Українських Карпат. – Київ: Наукова Думка, 2019. – 215 с.
14. **Усиченко А.С.** Рідкісні види афілофороїдних грибів з Національного природного парку «Гомільшанські ліси» // *Укр. ботан. журн.*, 2011. – Т. 68, № 4. С. – 570-580.
15. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П. Дідуха – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.